

Sastanak Odbora za ravnopravnost i nediskriminaciju Parlamentarne skupštine Saveta Evrope, 5.6.2019, Beograd.

Tanja Ignjatović, Autonomni ženski centar, Beograd

UNAPREĐENO ZAKONODAVSTVO – NEUSPEŠNA ZAŠTITA

U periodu 2012–2016. godine Autonomni ženski centar (AŽC) je realizovao regionalni projekat pod nazivom *Udruženim naporima – Ka evropskim standardima u zaštiti žena od rodno zasnovanog nasilja*, u kojem je učestvovalo 29 ženskih organizacija iz 6 država regiona Zapadnog Balkana. Okvir za projektne aktivnosti predstavljala je *Konvencija Saveta Evrope protiv nasilja prema ženama i nasilja u porodici*, za čiju su se ratifikaciju i punu primenu zalagale učesnice projekta. Opšta poruka kampanje bila je „**Potpisujem**” – ratifikaciju i punu primenu Konvencije. *Osnovna studija* je izrađena u šest država. Kreirani su *Indikatori* za praćenje primene 51 člana Konvencije. Kao rezultat tih aktivnosti, sve države Zapadnog Balkana ratifikovale su Konvenciju.

Nakon toga, Evropska komisija je odlučila da finansijski podrži UN Women u toj oblasti, i na taj način limitira mogućnost direktnog pristupa fondovima za ženske organizacije.

AŽC je izradio Nezavisni izveštaj o primeni Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja prema ženama i nasilja u porodici, I dostavio ga je GREVIO ekspertskoj grupi.

Državni Izveštaj o primeni Konvencije nije razmatran u Narodnoj skupštini, u skladu sa članom 70. Konvencije.

Integrirana politika

Iako je, „u skladu sa Ustavom Srbije“, moguća direktna primena ratifikovanih međunarodnih ugovora, u Srbiji *nema primera* da se to zaista sprovodi u pravosuđu ili institucionalnoj praksi. Isteklo je važenje Nacionalne strategije za prevenciju i suzbijanje nasilja protiv žena u porodici i intimnim partnerskim odnosima još 2015, a novi strateški dokument još nije uspostavljen.

Nisu obuhvaćeni svi vidovi nasilja iz Konvencije, a većina dokumenata se odnosi na nasilje u porodici i u partnerskim odnosima.

Nije moguće dobiti sveobuhvatan podatak o opredeljenim i utrošenim sredstvima za prevenciju i zaštitu žena od nasilja.

Zaštitnik građana je konstatovao postojanje sistemskih propusta u postupanju nadležnih organa u slučajevima femicida i nasilja prema ženama i deci.

Neefikasni su unutrašnji mehanizmi kontrole i nema javno dostupnih podataka da li je i koliko profesionalaca snosilo odgovornost zbog propusta u postupanju

Nezavisne ženske organizacije imaju kompleksne odnose sa predstavnicima države, posebno na lokalnom nivou, gde se često ne priznaje njihov doprinos i ne podržava njihov rad. U Srbiji ne postoji sistematsko prikupljanje podataka o svim oblicima nasilja predviđenih Konvencijom. Podaci se ne razvrstavaju po nužnim parametrima.

Prevenција

Državna politika koja zabranjuje rodnu diskriminaciju i rodno zasnovano nasilje nije u dovoljnoj meri promovisana i primenjivana u procesu obrazovanja mladih na svim nivoima, iako je rodno zasnovano nasilje među mladima vrlo rasprostranjeno.

Iako se u kontinuitetu realizuju obuke za stručnjake, teško je prikupiti relevantne podatke o njihovom broju, sadržaju i kvalitetu obuka, obuhvatu ciljnih grupa, primeni stečenih znanja i efektima obuka na aktivnosti u praksi.

Za upućivanje na tretman učinilaca nasilja koristi se i institut odlaganja krivičnog gonjenja, iako je u ovim slučajevima zabranjen proces obaveznog alternativnog razrešenja sporova. Nijedna organizacija ili stručnjak koji sprovode rad sa učiniocima nasilja nisu se obratili Autonomnom ženskom centru u svrhu saradnje.

Zaštita i podrška

Zakoni i strateška dokumenta u Srbiji ne prave razliku između opštih i specijalizovanih usluga podrške.

Centar za socijalni rad odlučuje o ostvarivanju prava korisnika i o korišćenju usluga socijalne zaštite koje se finansiraju iz budžeta. Većina usluga se finansira iz lokalnih budžeta i nije razvijena, odnosno dostupna na teritoriji cele države. Nema ažurnih objedinjenih podataka o dostupnim uslugama za žrtve nasilja, kao ni podataka o njihovom korišćenju.

Vlada je usvojila *Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći*. Pravicima u nevladinim organizacijama dozvoljeno je da daju samo opšte pravne informacije. Zabranom udruženjima građanki da pružaju besplatnu pravnu pomoć ženama i deci žrtvama nasilja, država Srbija će dodatno otežati njihov položaj i pristup pravdi.

Održivost specijalizovanih usluga je stalni problem, jer se finansiraju u celosti ili značajnim delom kao projektne aktivnosti.

Sigurne kuće: Većina ima ograničenja u prijemu, vezana sa specifična stanja žena ili dece. Nisu uspostavljena posebna pravila za ostvarivanje bezbednosti žena i dece žrtava nasilja.

Podrška za žrtve seksualnog nasilja: U Autonomnoj pokrajini Vojvodini je pilotirano sedam centara za žrtve seksualnog nasilja. Ostaje da se vidi da li će centri očuvati održivost nakon projektne faze, ali i da li će pozitivna iskustva biti preneti na ostale delove Republike Srbije.

Nacionalni SOS telefoni: 28. decembra 2018. uspostavljen je nacionalni SOS telefon, nakon tri nelegitimna konkursa, ministrovom odlukom da tu specijalizovanu uslugu poveri javnoj ustanovi bez ikakvog iskustva, operaterkama koje su završile dvodnevni kurs, akreditovan za samo jedan dan. Razgovori se snimaju, ali nije poznato kako se snimci čuvaju i ko im ima pristup. Treba naglasiti da ženske organizacije, organizovane u Mrežu Žene protiv nasilja, pružaju SOS telefonsku podršku u Srbiji već 29 godina (od 1990.), bez finansijske podrške države.

Zaštita i podrška za decu svedoke: Iako se deci priznaje status svedoka nasilja u porodici, zaštita se pruža uglavnom samo onoj deci koji su direktno izložena nasilju, a i tada relativno retko u krivičnim postupcima. Nema podataka o tome koliko dece je ugroženo svedočenjem nasilju u porodici. Nisu razvijene i dostupne specijalizovane usluge psihološke pomoći odgovarajuće uzrastu i drugim svojstvima deteta.

Gonjenje učinioca (*Materijalno pravo i istraga, krivično gonjenje, procesno pravo i mere zaštite*)

Srbija beleži veliki broj ubistava žena u kontekstu nasilja u partnerskim i porodičnim odnosima – prosečno, 30 žena bude ubijeno godišnje (prema izveštaju Mreže „Žene protiv nasilja“, u 2015. ubijeno je 35 žena, u 2016. ubijene su 33 žene, a zabeleženo je i najmanje 20 pokušaja ubistva i napada na žene, u 2017. ubijeno je najmanje 26 žena, a zabeleženo je i najmanje 8 pokušaja, a u 2018. ubijeno je 30 žena, bilo je 8 pokušaja ubistva, za tri nije jasno kako su umrle).

Usvojenim izmenama Krivičnog zakonika novembra 2016. godine Republika Srbija se samo delimično uskladila sa Konvencijom. Većina izmena odnosila se na propisane kazne (posebno za krivična dela protiv seksualnih sloboda), dok je krivično delo silovanja ostalo u potpunosti neusklađeno sa Konvencijom. Pozitivna promena je da se silovanje u braku, ranije gonjeno po predlogu žrtve, sada goni po službenoj dužnosti. Statistički podaci pokazuju da se silovanje i dalje retko prijavljuje i da se statistika nije promenila u poslednjih deset godina.

Definicija članova porodice koji imaju pravo na zaštitu od nasilja u porodici i dalje je restriktivnija u Krivičnom zakoniku nego u Porodičnom zakonu.

Delotvorna istraga svih prijavljenih slučajeva ostaje problem. Procenat odbačenih krivičnih prijavi treba da zabrine državu, imajući u vidu da je 2012. godine bilo 37,9% odbačenih prijavi, a da se 2016. taj broj povećao na 64,4%.

Nova krivična dela proganjanja i seksualnog uznemiravanja bila su više nego neophodna. Međutim, najnovija izmena, dodavanjem određenja "uporno" proganjanje, korak je u nazad (U periodu od 1. juna 2017. godine, kada je postalo krivično delo, pa do 31. decembra 2017. policija je podnela 275 krivičnih prijavi za krivično delo proganjanja i 67 za krivično delo seksualnog uznemiravanja. Podaci Zavoda za statistiku za 2017.¹⁷⁴ pokazuju da je za krivično delo proganjanja osuđeno 5 osoba (od 56 optuženih) i 2 (od 25 optuženih) za krivično delo seksualnog uznemiravanja).

Žrtvama se ne veruje! Položaj žrtava u Srbiji je veoma loš. Zakonik o krivičnom postupku i dalje ne sadrži pojam i definiciju žrtve, već samo pojam oštećene.

Odredbe *Porodičnog zakona* i *Zakona o sprečavanju nasilja u porodici* preventivne su prirode, jer propisuju mere zaštite i hitne mere usmerene na sprečavanje (daljeg) nasilja.

Država nema tačne podatke o broju izrečenih mera zaštite. I dalje je veliki broj povučених tužbi. Mere zaštite, ukoliko se ne izreknu odmah ili u roku od mesec dana, gube svrhu i potpuno je jasno zašto žrtve u takvim slučajevima povlače tužbene zahteve.

Zakon o sprečavanju nasilja u porodici donosi promenu u paradigmi po kojoj tužilaštvo i policija mogu imati ne samo represivne, već i veoma važne preventivne uloge u slučajevima nasilja u porodici.

Uveden je obavezni koordinirani odgovor zajednice, nazvan „Grupa za koordinaciju i saradnju“. Broj novoprijavljenih slučajeva nasilja u porodici iznosi oko 2.000 mesečno. Policijske hitne mere izricane su u oko 70% od novoprijavljenih slučajeva nasilja. Broj izrečenih mera udaljenja mogućeg učinioca iz stana od strane policije iznosio je oko 30%. Produženje hitnih mera predlagali su tužioci u 90 i više procenata, a sudovi su usvajali predloge za produženja u više od 95%.

Ipak, broj izrađenih individualnih planova mera zaštite i podrške je ostao manji od zakonske norme, čineći 50% od broja razmatranih novoprijavljenih događaja nasilja u porodici. Sadržaj izrađenih planova tek treba analizirati.

Učešće žrtava na sastancima Grupe bilo je dosledno nisko, samo 1–1,5% od ukupnog broja razmatranih slučajeva.

Sudije, tužioci, sudski veštaci i socijalni radnici u Srbiji pogrešno tumače pravo deteta na viđanje roditelja sa kojim dete ne živi, kao pravo roditelja da viđa dete, čak i u slučajevima kada je dete bilo direktna ili indirektna žrtva porodičnog i seksualnog nasilja.

Unapređena su zakonska rešenja u vezi sa pravima na zaštitu migranata i tražilaca azila žrtava RZN, ali nema podataka o broju takvih slučajeva.

Na kraju, kao što podaci potvrđuju, možemo zaključiti da je pred državom Srbijom još dosta posla u uspostavljanju odgovarajuće politike, prevencije, podrške i zaštite žena od svih oblika nasilja obuhvaćenih Konvencijom Saveta Evrope.